

OLGA GAIDAI
Uniwersytet Warszawski, Wydział Historii
 <https://orcid.org/0000-0002-7181-9908>

ROLA ŻONY W RODZINIE PRZEMYSŁOWCÓW NA PRZYKŁADZIE NATALII CHARYTONIENKO Z DOMU LESZCZYŃSKIEJ (1829–1904). PRÓBA ANALIZY

Streszczenie

Natalia Charytonienko z domu Leszczyńska, żona fabrykanta branży cukrowniczej Iwana Charytonienko, nie odbiegała od modelu żony w rodzinie przemysłowców w pierwszym pokoleniu. Panujący wówczas tradycyjny model rodziny zakładał, że mąż zajmował się prowadzeniem interesów, a żona dbała o dom, dzieci, w tym o ich edukację, a także prowadziła działalność charytatywną. Tekst akcentuje również wpływ pochodzenia Natalii wywodzącej się z rodziny ziemiańskiej o polskich korzeniach na powiązania małżeńskie w środowisku kupiecko-przemysłowym oraz wpływ na relacje między prywatnością a sferą publiczną – widoczne w gospodarowaniu majątkiem, kształtowaniu wizerunku oraz w działaniach charytatywnych i edukacyjnych, a także w sferze religijnej.

Słowa kluczowe: Natalia Charytonienko, żona, rola, rodzina przemysłowców

Podejście genderowe jako wieloaspektowa wizja procesu historycznego jest popularne w ukraińskiej historiografii. Współcześni historycy przechodzą od opisowych esejów o wybitnych ukraińskich kobietach do definiowania miejsca przeciętnej kobiety w rozwoju społeczno-kulturowym w oparciu o teoretyczne i metodologiczne podejścia dyscypliny akademickiej rozwiniętej na Zachodzie. Główne teoretyczne i metodologiczne założenia genderowego wymiaru historii opracowały amerykańskie badaczki Joan Kelly¹ i Joan Scott². Ich publikacje stały się podstawą do badań problematyki kobiecej, w tym również w Ukrainie.

¹ Д. Келлі, *Чи існував Ренесанс для жінок?* [w:] *Гендерний підхід, історія, культура, суспільство*, red. Л. Гентош, О. Кісь, Львів 2003, s. 46–61.

² J.W. Scott, *Gender jako przydatna kategoria analizy historycznej*, www.ekologiasztuka.pl/think.tank.feministyczny; eadem, *Жіноча історія*, [w:] *Гендерний підхід, історія, культура, суспільство*, red. Л. Гентош, О. Кісь, Львів 2003, s. 97–110.

We współczesnej ukraińskiej i polskiej historiografii priorytetowymi tematami w badaniu historii gender są relacje między tym, co prywatne, a tym, co publiczne, relacje między płciami a ideologią, tożsamość genderowa, rodzina i społeczeństwo w konkretnym okresie historycznym. Problemy kształtowania się działalności charytatywnej kobiet na ziemiach ukraińskich pod panowaniem Imperium Rosyjskiego zostały omówione w pracach Ireny Hrebcowej³, Svitlany Bakajewej⁴ oraz Oksany Bobkowej⁵. Analiza szeregu prac ukraińskich badaczy Natalii Szewczenko⁶, Oksany Kis⁷, Tamary Martsenyuk⁸ i Wasyla Malikowa⁹ pozwala nam lepiej zrozumieć zarówno stopniową integrację historii gender w środowisku akademickim Ukrainy, jak i jej adaptację, a także zmiany w rozumieniu tematu historii gender.

W polskiej historiografii w wraz z badaniami gender studies liczba publikacji dotyczących roli kobiet, w tym również żon, znacząco wzrosła. Wnioski z tych badań są zbieżne. Między innymi autorka popularnonaukowych prac, Agnieszka Lisak, uznała, że w XIX w. rolą kobiet było zostanie przykładową żoną i matką¹⁰. Kobietom z wyższych sfer zabraniano pracować, studiować, rozwijać się naukowo i artystycznie. Niektórzy nawet twierdzili, że kobiety nie mogły czytać zbyt wiele książek. W XIX w. pozycja społeczna kobiety była niższa niż mężczyzny. Miały one czuwać nad ogniskiem domowym i wspierać męża. Jolanta Syguła stwierdziła:

Rzeczywistość pozostawała dość oporną na wszelkie innowacje i ducha ewolucji, rezerwując dla płci żeńskiej niewiele miejsca. Niewiasty 1. połowy XIX w. poświęcały się głównie obowiązkom domowym i wychowaniu dzieci. Przez

³ И.С. Гребцова, *Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII – 60-е гг. XIX ст.*, Одесса 2006.

⁴ И.С. Гребцова, С.А. Бакаева, *Очерки развития женского благотворительного движения на юге Российской империи (первая половина XIX ст.)*, Одесса 2007.

⁵ О.М. Бобкова, *Организация и деятельность Сиротского дома тайного советника А. Я. Фабра*, „Культура народов Причерноморья” 2007, nr 85, s. 100–105.

⁶ Н.В. Шевченко, *Гендер у дзеркалі історії та перспективи розвитку гендерних студій в Україні*, „Український історичний журнал” 2001, nr 1, s. 30–39.

⁷ О.Р. Кісь, *Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології*, „Український історичний журнал” 2012, nr 2, s. 159–172.

⁸ Т. Марценюк, *Гендерні студії в Україні із часів незалежності: чи боїться академічна спільнота фемінізму?*, [w:] *Інша оптика: гендерні виклики сучасності*, Київ 2019, s. 85–100.

⁹ В.В. Маліков, *Становлення гендерної історії та її предмету*, „Вісник Національного технічного університету «ХПІ»”, Серія 110, Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, 2024, nr 1, s. 106–110.

¹⁰ A. Lisak, *Miłość, kobieta i małżeństwo w XIX wieku*, Warszawa 2009.

całe życie były wtłoczone w ciasny gorset panujących przekonań i obyczajów gloryfikujących postać męża, przy jednoczesnym eksponowaniu konieczności i biernej akceptacji jego dominującej roli¹¹.

Kolejne dziesięciolecia nie przyniosły znaczących zmian w sytuacji kobiet. Podobną opinię wyraziła Barbara Kalinowska-Witek konkludując, że rolę kobiety w rodzinie sprowadzano zazwyczaj do pełnienia funkcji opiekunki domowego ogniska, gospodyni i wychowawczyni młodego pokolenia¹².

W niniejszym tekście podejmę próbę analizy roli kobiety wywodzącej się z rodziny ziemiańskiej, będącej żoną zamożnego kupca i przemysłowca zamieszkującego Cesarstwo Rosyjskie w drugiej połowie XIX w. Analiza zostanie przeprowadzona w oparciu o materiały archiwalne dotyczące tej rodziny.

Natalia z domu Leszczyńska (25 sierpnia 1829–21 maja 1904) była drugą żoną Iwana Charytonienki. Iwan Charytonienko po raz pierwszy ożenił się z córką miejscowego kupca Iwana Skubenki (1850), ale niestety jego młoda żona Aleksandra (1832–1851) zmarła na gruźlicę kilka miesięcy po ślubie. Owdowiały wcześniej Iwan i Natalia pobrali się w 10 kwietnia 1852 r. w Preobrażeńskim Soborze w Sumach¹³. Natalia była córką sumskiego kupca trzeciej gildii polskiego pochodzenia Maksyma Leszczyńskiego¹⁴, który jest uważany za przodka dynastii kupieckiej Leszczyńskich. Maksym Leszczyński nie doczekał ślubu córki, dlatego do ołtarza prowadził Natalię jej brat Iwan Leszczyński, kupiec charkowski. W drugiej połowie XIX w. w obwodzie sumskim zaczęła formować się grupa ludności polskiej, składająca się z przedsiębiorców, nauczycieli szkolnictwa wyższego i średniego, wykwalifikowanych robotników, rzemieślników i kupców, przyciągniętych potrzebami szybko rozwijającego się przemysłu, a także uczestników polskich powstań narodowych – listopadowego i styczniowego – zesłanych do Rosji, z których część nawet po odbyciu kary nie mogła wrócić do ojczyzny. Siostra Natalii, Anna Leszczyńska, również wyszła za mąż za kupca Iwana Asmołowa. W ten sposób trzy rodziny kupieckie (Leszczyńscy, Charytonienkowie i Asmołowowie) scentralizowały kapitał. Mąż Natalii, Iwan Charytonienko, był odnoszącym sukcesy przedsiębiorcą, który w 1866 r. zbudował swoją pierwszą cukrownię we wsi Kijanica (obwód sumski) i wyposażył ją w nowoczesne maszyny.

¹¹ J. Syguła, *Pozycja i rola kobiety w rodzinie na ziemiach polskich w XIX stuleciu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2009, z. 136, s. 73.

¹² B. Kalinowska-Witek, *Rola, zadania i pozycja społeczna mężczyzny i kobiety w świetle wybranych czasopism kobiecych z lat 1864–1914*, „Wychowanie w Rodzinie” 2014, t. 10, nr 2, s. 177–189.

¹³ Державний архів Сумської області, ф. 151, оп. 1, спр. 2, арк. 188–189, 298.

¹⁴ *Ibidem*, арк. 189.

W kolejnych latach rozwijał swoje imperium cukrowe. Jedną z posiadłości w guberni charkowskiej nazwał na cześć żony „Nataliewką”.

Na pozycję żony w rodzinie w Imperium Rosyjskim poważny wpływ miał przede wszystkim Kościół. Prawo rosyjskie, w przeciwieństwie do prawa zachodnioeuropejskiego, które klasyfikuje małżeństwo jako instytucję prawa cywilnego, postrzegało małżeństwo przede wszystkim jako akt religijny, a zatem jego regulacja w najważniejszych kwestiach znajdowała się w rękach Kościoła, do którego należeli małżonkowie.

Natalia Charytonienko, sama wywodząc się z rodziny kupieckiej, spełniała swoją rolę żony przedsiębiorcy sumiennie i z pełnym zaangażowaniem. Z pewnością do takiej roli była przygotowywana od najmłodszych lat. Wspierała męża, który pilnował interesu, rozbudowywał swoje zakłady i powiększał majątek. Natalia przede wszystkim spełniała rolę pani domu. Początkowo małżonkowie zamieszkali w budynku w Sumach, jaki w posagu otrzymała Natalia. Pod koniec życia Iwan Charytonienko rozpoczął budowę pałacu w Moskwie, którą to inwestycję ukończył już syn Paweł¹⁵. Właścicielami tego pałacu po śmierci Iwana Charytonienki, która nastąpiła 30 listopada 1891 r., zostali jego żona Natalia i wspomniany syn Paweł. Jednak później matka zrzekła się swoich udziałów na rzecz syna, który z sukcesami i zaangażowaniem kontynuował pracę i wysiłki ojca¹⁶.

Będąc panią w zamożnym domu, Natalia nadzorowała służbę, starała się, aby we wszystkich pomieszczeniach panował porządek. Dbała o zapewnienie wyżywienia i odzieży dla domowników. Na wyżywienie rodziny i służby otrzymywała od męża sporą sumę, a mianowicie 100–200 rubli tygodniowo.

Na tle innych żon okolicznych przemysłowców Natalia wyróżniała się jednak stylem życia i wyglądem zewnętrznym, czyli strojem. Inne żony ubrane były z reguły bogato, gdyż miała od nich emanować pozycja męża, miały podkreślać tym samym jego majątek. Pod koniec XIX w. zauważalna stała się zasadnicza różnica między odzieżą damską i męską, co było swego rodzaju wyrazem konfrontacji płci wśród przedsiębiorców. Obie płcie były postrzegane jako różne i nierówne. Żony przedsiębiorców spełniały zupełnie inne zadanie wizerunkowe. Musiały pokazać społeczeństwu, że jej mąż jest zamożnym mężczyzną, który może sobie pozwolić na wydawanie znacznych sum na, ogólnie rzecz biorąc, szczerze niepotrzebne, choć drogie rzeczy. Super modna rzecz, nawet jedna, w ogólnym wizerunku żony przedsiębiorcy po raz kolejny podkreślała szerokie możliwości finansowe jej męża. Natomiast Natalia ubierała się skromnie, bez nadmiernego zbytku

¹⁵ О. Гайдай, *Рід Харитоненків у працях англійської дослідниці К. Бертон*, „Чорноморський літопис: Науковий журнал”, Миколаїв 2013, Випуск 7, s. 37–42.

¹⁶ Державний архів Сумської області, ф. 235, оп. 1, спр. 32, арк. 108.

i blichtru. Raczej nie pokazywała się także podczas tłumnych wydarzeń. Sporadycznie w źródłach ukazane są jedynie koszty biletów do teatru dla obojga małżonków¹⁷.

Małżonkowie Charytonienko posiadali jedynego syna Pawła, w którego wychowanie i edukację była mocno zaangażowana matka Natalia. Paweł miał prywatnych nauczycieli do siedemnastego roku życia, a następnie kontynuował edukację w Niemczech, na Uniwersytecie w Heidelbergu, gdzie studiował ekonomię i nauki przyrodnicze. Powtarzał się zatem mechanizm przemian pokoleniowych w rodzinach przemysłowców, gdzie pierwsze pokolenie było słabo wykształcone, dorabiające się, a drugie pokolenie, już wykształcone, rozwijało dalej interesy, ale też aspirowało do ówczesnych elit, a nawet środowiska arystokratycznego. Dodam, że założyciel dynastii Iwan Charytonienko ukończył jedynie szkołę elementarną przy cerkwi. Dopiero po uzyskaniu odpowiedniego poziomu materialnego zatrudniał dla siebie nauczycieli do nauki języków obcych¹⁸. Natomiast syn Natalii i Iwana, Paweł, to już elita Imperium Rosyjskiego. Jego żona Wiera (29 października 1859–ok. 1923) wywodziła się ze szlacheckiego domu Bakiejewów. Prowadziła dom otwarty, przy boku męża brała udział w różnych wydarzeniach, otaczała się artystami.

Jedną z cech charakterystycznych dla ówczesnych warstw zamożnych, szczególnie arystokratyczno-szlacheckich, był ich udział w działalności charytatywnej i dobroczynnej. Również przedsiębiorcy, najczęściej wzorujący się i naśladujący arystokrację, angażowali się w działalność charytatywną, uznając za nieprzyzwoite być bogatym i nie pomagać biednym. Na początku XX w. tylko 25% całkowitego budżetu rosyjskiej dobroczynności stanowiły fundusze ze skarbu państwa, ziemstw, miast i innych instytucji publicznych, a 75% stanowiła prywatna dobroczynność¹⁹. Ponadto system podatkowy w carskiej Rosji w drugiej połowie XIX w. zapewniał znaczne korzyści podatkowe, jeśli dana osoba była zaangażowana w działalność charytatywną. W przypadku dobrowolnych darowizn podatki zostały obniżone z 18–25% do 12–15%, a na poziomie regionalnym często stosowano zwolnienie ze wszystkich podatków lokalnych. Motywowało to zamożnych kupców do inwestowania swojego kapitału w budowę szkół, szpitali, gimnazjów i sierocińców w swoich miastach i wsiach.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ О. Гайдай, *Благодійність як шлях до суспільного визнання (на прикладі Івана Герасимовича Харитоненка)*, [w:] *Урядник, duchowny, ziemianin wobec wyzwań społeczno-gospodarczych XVIII–XX wieku*, red. K. Studnicka-Marianczyk, A. Czerniecka-Haberko, Częstochowa 2024, s. 115–128.

¹⁹ О. Гайдай, *Донька польського купця, дружина українського цукрозаводчика*, „Історичний архів. Наукові студії: збірник наукових праць”, Миколаїв 2020, Випуск 21, s. 15.

Najważniejsze wydatki były przeznaczone na edukację, kościół i pomoc ubogim. Natalia Charytonienko wspierała więc sierociniec, uczestniczyła w przedsięwzięciach inspirowanych przez męża, angażowała się w działalność społeczną i charytatywną. Z czasem wspomagał ją w tym dziele syn Paweł, który był między innymi prezesem Sumskiego Komitetu Charkowskiego Towarzystwa Upowszechniania Ludowej Oświaty. Dom Dziecka w Sumach został otwarty 1 sierpnia 1888 r., a jeszcze przed jego oficjalnym otwarciem uzyskano zgodę (23 listopada 1887 r.) na nazwanie instytucji imieniem jej dobrodziejki²⁰. Natalia Charytonienko podarowała sierocińcowi własną działkę w Sumach. Ponadto swoje pieniądze przeznaczyła na wybudowanie dwupiętrowego budynku, w którym oprócz pokoi dla dzieci, mieściły się różne pomieszczenia pomocnicze. Wszelkie pokoje i pomieszczenia zostały wyposażone w różne sprzęty i utensylia niezbędne do utrzymania i edukacji 50–60 osieroconych lub półosieroconych dziewcząt. Były to głównie dzieci z Sum i okolic. Budynek sierocińca został otoczony kwitnącym ogrodem²¹.

Natalia wydała ogromną kwotę około 150 tys. rubli na wstępne zorganizowanie instytucji. Na jej dalsze utrzymanie filantropka przeznaczyła 162 tys. 500 rubli jako wieczysty depozyt²². Do ostatnich dni swojego życia Natalia Charytonienko co roku przekazywała znaczne darowizny; finansowała również remonty i przebudowę pomieszczeń na potrzeby edukacji. W sierocińcu dziewczęta otrzymywały edukację religijną i moralną oraz uczyły się podstawowych umiejętności czytania i pisania w ramach jednoklasowej szkoły ludowej. Dodatkowo uczono je jak prowadzić gospodarstwo domowe: gotować, prać ubrania, podawać do stołu i sprzątać swoje pokoje. Kiedy dziewczęta miały 16 lub 17 lat, opuszczały sierociniec przygotowane do pracy jako gosposie, pokojówki, projektantki mody lub krawcowe. Natalia Charytonienko zmarła w maju 1904 r., przeżywszy męża o 13 lat. Po jej śmierci, od razu w 1904 r., opiekę nad sierocińcem przejęła Wiera Charytonienko, synowa Iwana i Natalii Charytonienko, jej mąż Paweł był w tym czasie radcą stanu. W dniu 16 marca 1913 r. Dom Dziecka w Sumach otrzymał nowe prawa do szkolenia nauczycieli szkół podstawowych i nową nazwę. Od tej pory nazywano go „Szkołą Żeńską przy Domu Dziecka w Sumach imienia N. M. Charytonienki”²³. Szkoła żeńska istniała aż do burzliwych wydarzeń rewolucyjnych w Rosji w październiku/listopadzie 1917 r. Dziś w tym budynku, który pozostaje wzorem neorenesansu z końca XIX w. w Sumach, mieści się Szpital Położniczy nr 1.

²⁰ Державний архів Сумської області, ф.354, оп. 1, спр. 10, арк 8–9.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, ф.1197, оп. 1, спр. 1, арк 1.

²³ О. Гайдай, *Донька польського...*

Należy również pamiętać, że kościoły były centrum życia duchowego Polaków w różnych częściach Rosji. O istnieniu kościoła katolickiego w Sumach wiadomo od 1886 r. Oczywiście w tym czasie nie było budynku świątyni, ale przynajmniej niedzielne i świąteczne liturgie odbywały się w wynajętych pomieszczeniach w Sumach, które według dawnych mieszkańców, były odprawiane przez księży przybyłych z Charkowa. Zezwolenie na budowę kościoła w Sumach zostało wydane w 1900 r. Zamiar budowy kościoła katolickiego niemal w samym centrum miasta wzbudził opór i sprzeciw miejscowego duchowieństwa prawosławnego. Jednak jeden z najbogatszych i najbardziej wpływowych producentów cukru i hojnych filantropów w skali Imperium Rosyjskiego, Paweł Charytonienko, pomógł pokonać wszelkie przeszkody. Chociaż sam był wyznania prawosławnego, to zawsze pamiętał, że jego matka Natalia pochodziła z polskiej katolickiej rodziny Leszczyńskich. Paweł Charytonenko w kolejnych latach wspierał finansowo zarówno kościół, jak i poszczególnych parafian, zyskując szacunek polskiej ludności miasta. Było to szczególnie widoczne podczas jego pogrzebu w 1914 r., na który przysłano wieńce od kościoła katolickiego i „wdzięcznych katolików”²⁴.

Po śmierci męża w 1891 r. Natalia Charytonenko odziedziczyła majątek Ulianiwka z wioskami, Mikołajowską cukrownię i milion rubli. Oprócz uprawy buraków cukrowych, która była najbardziej dochodowa i dlatego dominowała na wszystkich plantacjach, w majątku mikołajowsko-ulianiwskim zarządzanym przez Natalię Charytonenko zajmowano się również hodowlą bydła, koni oraz kłusaków i byków. Bydło było głównie rasy simentalskiej, fryburskiej i ukraińskiej. Na farmie hodowano również świny rasy Yorkshire i Berkshire oraz drób. Dzięki hodowli zwierząt można było przywiązywać dużą wagę do naturalnego nawożenia pól. Ponadto tak duże gospodarstwo mogło sobie pozwolić na utrzymanie własnych stołówek dla pracowników fabryk²⁵. Należy zauważyć, że w *Adres-Kalendarzu Imperium Rosyjskiego na rok 1899*, Natalia Charytonienko i jej syn Paweł Charytonienko znaleźli się na liście największych właścicieli znaczących gospodarstw w guberniach kurskiej i charkowskiej²⁶.

Natalia Charytonienko nie odbiegała od modelu żony w rodzinie przemysłowców w pierwszym pokoleniu. Panujący wówczas tradycyjny model rodziny zakładał, że mąż zajmował się prowadzeniem interesów i powiększaniem

²⁴ О. Гайдай, *Рід Харитоненків...*, s. 37–42.

²⁵ Державний архів Сумської області, Ф. 211, оп.1, Миколаївсько-Улянiвський маєток поміщика та заводчика Харитоненка І.Г.

²⁶ *Вся Россия. Русская книга промышленности, торговли, сельского хозяйства и администрации. Торгово-промышленный адрес-календарь Российской империи*, Санкт-Петербург 1899, s. 357, 402.

majątku, a żona dbała o dom, dzieci, w tym o ich edukację, a także prowadziła działalność charytatywną, gdyż tak nakazywał ówczesny styl życia zamożnych rodzin należących do elity finansowej. Można jednak wskazać, że Natalia w odróżnieniu od żon innych przemysłowców starała się nie eksponować swojego bogactwa, np. poprzez noszenie skromniejszego ubioru. Jednak po śmierci męża, jako niezmiernie zamożna kobieta i dziedziczka rodzinnego interesu, wspólnie z synem, podejmowała inicjatywy w sferze gospodarczej.

BIBLIOGRAFIA (BIBLIOGRAPHY)

Źródła archiwalne

Державний архів Сумської області

ф. 151, оп. 1, спр. 2; ф. 235, оп. 1, спр. 32; ф. 354, оп. 1, спр. 10; ф. 1197, оп. 1, спр. 1; Ф. 211, оп. 1, Миколаївсько-Уляннівський маєток поміщика та заводчика Харитоненка І.Г.

Źródła drukowane

Вся Россия. Русская книга промышленности, торговли, сельского хозяйства и администрации. Торгово-промышленный адрес-календарь Российской империи, Санкт-Петербург 1899.

Opracowania

Kalinowska-Witek B., *Rola, zadania i pozycja społeczna mężczyzny i kobiety w świetle wybranych czasopism kobiecych z lat 1864–1914*, „Wychowanie w Rodzinie” 2014, t. 10, nr 2, s. 177–189.

Lisak A., *Miłość, kobieta i małżeństwo w XIX wieku*, Warszawa 2009.

Syguła J., *Pozycja i rola kobiety w rodzinie na ziemiach polskich w XIX stuleciu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2009, z. 136, s. 57–76.

Бобкова О.М., *Организация и деятельность Сиротского дома тайного советника А. Я. Фабра*, „Культура народов Причерноморья” 2007, nr 85, s. 100–105.

Гайдай О., *Благодійність як шлях до суспільного визнання (на прикладі Івана Герасимовича Харитоненка)*, [w:] *Urzędnik, duchowny, ziemianin wobec wyzwań społeczno-gospodarczych XVIII–XX wieku*, red. K. Studnicka-Marianczyk, A. Czerniecka-Haberko, Częstochowa 2024, s. 115–128.

Гайдай О., *Донька польського купця, дружина українського цукрозаводчика*, „Історичний архів. Наукові студії: збірник наукових праць”, Миколаїв 2020, Випуск 21, s. 12–20.

Гайдай О., *Рід Харитоненків у працях англійської дослідниці К.Бертон*, „Чорноморський літопис: Науковий журнал”, Миколаїв 2013, Випуск 7, s. 37–42.

- Гребцова И.С., *Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII – 60-е гг. XIX ст.*, Одесса 2006.
- Гребцова И.С., Бакаева С.А., *Очерки развития женского благотворительного движения на юге Российской империи (первая половина XIX ст.)*, Одесса 2007.
- Келлі Д., *Чи існував Ренесанс для жінок?* [w:] *Гендерний підхід, історія, культура, суспільство*, red. Л. Гентош, О. Кісь, Львів 2003, s. 46–61.
- Кісь О.Р., *Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології*, „Український історичний журнал” 2012, nr 2, s. 159–172.
- Маліков В.В., *Становлення гендерної історії та її предмету*, „Вісник Національного технічного університету «ХПІ»”, Серія 110, Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, 2024, nr 1, s. 106–110.
- Марценюк Т., *Гендерні студії в Україні із часів незалежності: чи боїться академічна спільнота фемінізму?*, [w:] *Інша оптика: гендерні виклики сучасності*, Київ 2019, s. 85–100.
- Скотт Д.В., *Жіноча історія*, [w:] *Гендерний підхід, історія, культура, суспільство*, red. Л. Гентош, О. Кісь, Львів 2003, s. 97–110.
- Шевченко Н.В., *Гендер у дзеркалі історії та перспективи розвитку гендерних студій в Україні*, „Український історичний журнал” 2001, nr 1, s. 30–39.

Netografia

- Scott J.W., *Gender jako przydatna kategoria analizy historycznej*, www.ekologiasztuka.pl/think-tank.feministyczny [dostęp: 28.01.2025].

SUMMARY

The Role of the Wife in an Industrialist Family. The Case of Natalia Kharitonenko, née Leszczyńska (1829–1904). An Attempt at Analysis

Natalia Kharitonenko (Charytonienko), née Leszczyńska, the wife of Ivan Kharitonenko, a sugar industrialist, conformed to the model of a wife typical of first-generation industrialist families. The traditional family model prevailing at the time assumed that the husband was responsible for running the family business, while the wife took care of the household and children, including their education, and engaged in charitable activities. The article also highlights the influence of Natalia's background – she came from a landowning family of Polish origin – on marital ties within merchant and industrial circles, as well as on the relationship between the private and public spheres. This influence was reflected in the management of family property, the shaping of public image, charitable and educational activities, and religious life.

Keywords: Natalia Charytonienko, wife, role, family of industrialists